

Організаційно-правові проблеми протидії організованій злочинності в Україні

Олена Федосова

доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем правового забезпечення діяльності поліції та протидії злочинності, Харківський національний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, м. Вінниця, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5577-8333>, e-mail: elvafedosova@gmail.com

Публікація актуалізує правові аспекти протидії організованій злочинності. Здійснено аналіз сучасного стану нормативно-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю в Україні. Висвітлено проблеми, що потребують розв'язання на законодавчому рівні. Запропоновано шляхи удосконалення законодавства щодо правової визначеності системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю.

Ключові слова: організована злочинність; протидія; законодавство України; уповноважені органи; взаємодія.

Organizational and Legal Problems of Combating Organized Crime in Ukraine

Olena Fedosova

The publication updates the legal aspects of combating organized crime. The report provides an analysis of the current state of regulatory and legal support for combating organized crime in Ukraine. It highlights problems that need to be resolved at the legislative level. It proposes ways to improve legislation regarding the legal certainty of the system of bodies combating organized crime.

Keywords: organized crime; counteraction; legislation of Ukraine; authorized bodies; interaction.

Проблеми протидії організованій злочинності в Україні є складним комплексом теоретичних і практичних питань, які загострюються в умовах воєнного стану. Організована злочинність адаптується до умов війни, займаючись контрабандою зброї, торгівлею людьми, кіберзлочинами, розкраданням гуманітарної допомоги. Ефективність розслідування значених злочинів залежить від узгодженої роботи різних органів: Служби безпеки України, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України. Водночас слід констатувати, що існують проблеми щодо правової визначеності системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю в сучасних умовах. Зазначимо, що чимало науковців і практиків указують на те, що завдання, визначені в Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (далі — Закон), не виконуються. Зокрема, висловлено думки, що необхідні зміни системи суб'єктів боротьби з організованою злочинністю з відповідним перерозподілом їхніх функцій.

Важливо зазначити, що Україна послідовно вибудовує нормативно-правову систему, спрямовану на забезпечення національної безпеки та протидію криміногенним загрозам, зокрема організованій злочинності. У межах цієї діяльності сформовано комплекс правових актів, що визначають організаційно-правові засади функціонування державних інституцій у сфері кримінальної юстиції. У цьому контексті Стратегія боротьби з організованою злочинністю (далі — Стратегія) [1], надає імпульс до формування нової парадигми державної політики у сфері протидії організованим злочинним групам, орієнтованої на стандарти Європейського Союзу та й концепцію SOCTA. Саме тому актуальне питання відповідності чинного законодавства цілям Стратегії та необхідність його адаптації до сучасних викликів.

Одним із основних напрямів реалізації Стратегії визначено удосконалення нормативно-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю. Так, відповідно до Стратегії, реалізація цього напрямку має здійснюватися шляхом унесення змін до

Закону з урахуванням практики його застосування та й необхідності подальшого вдосконалення, зокрема щодо оптимізації системи спеціально утворених державних органів для боротьби з організованою злочинністю, порядку взаємодії та координації державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, інформаційно-аналітичного забезпечення, форм і методів боротьби з організованими злочинними угрупованнями.

Отже, що Закон поряд із кримінальним, кримінальним процесуальним, оперативно-розшуковим, антикорупційним та іншим законодавством є складовою системи нормативно-правового забезпечення діяльності з протидії організованій злочинності [2]. Однак слід зазначити, що цей Закон, неодноразово змінюваний та доповнюваний, не може бути визнаний таким, що відповідає сучасним політичним, економічним і правоохоронним потребам у сфері боротьби з організованою злочинною діяльністю.

Поміж основних напрямів удосконалення (оновлення) Закону доцільно виокремити такі: установлення дієвої системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, а також законодавче визначення повноважень державних органів з боротьби з організованою злочинністю. Одним із основних напрямів реалізації Стратегії визначено, що формування ефективної системи інституційного забезпечення боротьби з організованою злочинністю — урахування утворення нових правоохоронних інституцій, функції яких щодо боротьби з організованою злочинністю необхідно розмежувати й конкретизувати [1]. Цей розподіл представлено так:

- державні органи, основною функцією яких є боротьба з організованою злочинністю (спеціально визначений підрозділ у структурі Національної поліції України (далі — *Нацполіція*) і оперативні підрозділи Служби безпеки України (далі — *СБУ*));
- державні органи, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій (ор-

гани / підрозділи Нацполіції та СБУ, окрім зазначених у попередньому абзаці, органи прокуратури, органи державного фінансового контролю, контролюючі органи (органи доходів і зборів), Державна прикордонна служба, Національна гвардія, органи й установи виконання покарань і слідчі ізолятори, Національне антикорупційне бюро, Державне бюро розслідувань, розвідувальні органи; органи, що забезпечують формування й реалізацію державної політики з питань інформаційного суверенітету України тощо;

- державні органи, що сприяють боротьбі з організованою злочинністю (Державна міграційна служба, Національний банк, Антимонопольний комітет, Фонд державного майна, інші державні органи, що здійснюють контроль за додержанням законодавства).

Отже, концептуальним положенням Стратегії є створення в системі органів Нацполіції як спеціально визначеного підрозділу, основною функцією якого є боротьба з організованою злочинністю, так і підрозділів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій.

Реалізація цього напряму Стратегії потребує внесення змін до ст. 5 Закону, у якій визначено систему органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю лише у двох функційних напрямках. Так, відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону систему державними органами, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, є: а) *спеціально створені* для боротьби з організованою злочинністю державні органи; б) державні органи, які *беруть участь* у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій.

Необхідно звернути увагу на те, що у п. «а» ч. 1 ст. 5 Закону і далі за текстом (ч. 6 ст. 16; п. «б», «в» ч. 1 ст. 18; п. «в» ч. 2 ст. 18; п. «г» ч. 4 ст. 18; ч. 2, 3, 4 ст. 22; ч. 2, 4 ст. 26) йдеться про «спеціально створені органи», однак згідно з ч. 2 цієї ж статті до таких «спе-

ціально створених органів» належить лише Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України [2]. Однак у цій же частині статті зазначено, що в разі необхідності Верховною Радою України на постійній або тимчасовій основі можуть бути створені й інші спеціальні органи для боротьби з організованою злочинністю.

Така необхідність відображена в п. 1 Плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р, а саме: *«розроблення та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про внесення змін до Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” щодо: конкретизації функцій боротьби з організованою злочинністю спеціально визначеного підрозділу у структурі Національної поліції та оперативних підрозділів СБУ, розмежування їх функцій та функцій інших визначених Стратегією органів підсистеми боротьби з організованою злочинністю»* [3].

Отже, з метою приведення норм Закону до вимог Стратегії необхідно в ст. 5 Закону визначити іншу систему органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю і яка передбачала б розподіл цих державних органів за трьома напрямками: а) основною функцією яких є боротьба з організованою злочинністю; б) органи, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій; в) органи, що сприяють боротьбі з організованою злочинністю.

Спроби реалізації цих правових положень Стратегії знайшли своє відображення в проекті Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”», яким були запропоновані зміни щодо формування системи державних органів, які здійснюють боротьбу з організова-

ною злочинністю й передбачають створення дієвої системи державних інституцій, діяльність яких направлена на боротьбу з організованою злочинністю [4]. На цей законопроект 02.12.2022 року на сайті Верховної Ради України було опубліковано Висновок Головного науково-експертного управління з відповідними зауваженнями, а отже роботу в цьому напрямі потрібно продовжити й надалі з урахуванням необхідності узгодження правових положень.

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що подальший розвиток державної політики у сфері протидії організованих злочинностей потребує системного оновлення організаційно-правових засад, закріплених у Законі. Удосконалення норм чинного законодавства дасть змогу налагодити ефективну взаємодію і координацію всередині національної правоохоронної складової сил безпеки й підвищить ефективність у сфері боротьби з організованою злочинністю в сучасних умовах.

Перелік джерел посилання

1. Стратегія боротьби з організованою злочинністю : схвал. розпорядж. КМУ від 16.09.2020 р. № 1126-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.04.2026).
2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII (зі змін. та допов.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення: 16.04.2026).
3. План заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю : затв. розпорядж. КМУ від 27.09.2022 р. № 850-р (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.04.2026).
4. Проект Закону «Про внесення змін до Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”» від 14.02.2022 р. № 7043. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/38967> (дата звернення: 16.04.2026).